

Lucija Štepančič

Poetični naboj zaustavljenega časa

Tihotapci Aleša Debeljaka prihajajo ravno v času, ko se Ljubljana pospešeno banalizira, ko postaja vulgarna in potrošniška. Zadnje upanje? Avtor je svojo najnovejšo, z Jenkovo nagrado ovenčano zbirko namreč umestil kar se da precizno: ljubljanske ulice, trgi, zgradbe, znamenitosti in tudi cele soseske se pojavljajo enako nezgrešljivo kot osebe, ki so jim posvečene posamezne pesmi. Naj kar takoj poudarim tudi naboj dobrega starega boemstva, ki ga moramo v resničnosti vse bolj pogrešati, tu pa ga je, kolikor si ga le znamo vzeti.

Menda mi ni treba posebej razlagati, da ne gre za nikakršno sentimentalno razglednico, prepoznavna hermetičnost Debeljakove poezije je namreč na delu tudi tokrat. Povezava krajev in oseb izhaja resda iz čustvenega registra, pri čemer so namigi na skupne spomine (pa naj so bralcem razumljivi ali ne) skorajda neizogibni. Prav tako neizogibni nostalgija in melanholija pa sta šele začetek, in nikakor ne konec, še najmanj končni namen Debeljakovega pesnjenja. Vse skupaj je mogoče razumeti celo kot prvi korak pri sestopu v globlje plasti resničnosti.

Prepoznavne točke z zemljevida mesta učinkujejo zaklinjevalsko in povečujejo emocionalni naboj, po drugi strani pa zbirki zagotavljajo trdno ogrodje in jo tako rekoč prizemljijo. Kongresni trg (s Sidrom), Beethovnova ulica, kino Komuna na Cankarjevi, Trnovo, Ižanska cesta, Gallusovo nabrežje, Grubarjev kanal, železniški kolodvor, tunel pod gradom, Festivalna dvorana se vrstijo kot spomini. Še vznemirljivejšo vlogo imajo osebe, ki so jim posvečene posamezne pesmi, saj energije prostora zaznamujejo z osebnim pečatom. "Če hočeš, / reci temu kraj privatnega spomina, če hočeš konec poti," pravi pesnik, ki lovi ravnotežje med osebnim in kolektivnim spominom. Že res, da bodo nekatere asociacije jasne predvsem srednji generaciji, rojeni v šestdesetih, tej tudi ne bo težko prepoznati obrisov književne scene izpred desetletij, namigov na

začetke zbirke Aleph ter na povezave z avtorji nekdanje Juge. K sreči pa je enako močan tudi naboj univerzalnega, ki zbirko drži na varni razdalji od tega, da bi se zreducirala na interne štose in povsem zasebno mitologijo: pesniku je namreč uspelo, da poleg "sile spomina", ki je tukaj prav očitno na delu, vzdržuje tudi enako, če ne celo še močnejšo odprtost in da je namesto fiksiranih pomenov na delu njihova pretočnost, bralcem pa je tako omogočeno, da poniknejo vsak v svojo mentalno verzijo časovno-prostorskih povezav.

Neverjetno, koliko plasti ima lahko (katero koli) mesto, ki ga navidez vsi poznamo in vsakodnevno uporabljamo in ki ga ponavadi dojemamo v vlogi nekočljivega ozadja. Poleg že omenjenega boemskega ozračja, ki je v zadnjih dvajsetih letih kar izpuhtelo, izginilo brez sledu, se je v mestu izmenjalo že kar nekaj razpoloženj: v sledovih so navzoči na skoraj vsakem koraku, za njihovo prepoznavanje pa je potrebna nič manj kot pesniška imaginacija. Ljubljani je tako, vsaj za hip, povrnjen meščanski sijaj strogega centra iz časov Lili Novy, lahko pa se, spet popolnoma drugače, predstavi kot vozlišče ilegalnega delovanja. Ljubljana kot mesto udarnikov ali predmestne mularije, Ljubljana kot danes že nekoliko eksotična idila iz študentskih časov: njena vsakdanja, rutinska podoba se v vsakem trenutku lahko spremeni zaradi navala spominskih odbleskov in zaznav, ki so komajda prebili prag zavedanja. Podobe so tu in tam celo izrazito intimistične – z vabljivimi drevesi, večinoma seveda ob reki, s cvetočimi vejami, ki se osipajo na sprehajalce, na ljubezenske ali prijateljske pare, vendar gre tudi tukaj zgolj za trenutke v silno spremenljivi igri pomenov, prav hitro jih lahko zamenjajo tudi ostrejši robovi. V vsakem primeru so to krhki svetovi, ki se utrinjajo, a vseeno tipajo v vse smeri. "To nesrečno mesto, kjer se ponavljajo porazi, / spopadi oboroženih sil so brez človeške mere, / tiskarne obratujejo v prepovedanem jeziku, / knjige berejo med debli in ruševinami, zapori // po tekočem traku kadre izdelujejo, primerni so / za omejene nočne akcije." Pridih vsakdanje rutine se umika legendam, ki s pozabo postajajo čedalje bolj fantastične, tako kot vse, kar je povezano s podtalnim delovanjem. Verzi se resda vrstijo "v počasnem ritmu brez sinkop", Ljubljana pa ima v tej zbirki (in kmalu vidimo, da tudi v resničnosti) na sebi nekaj izmuzljivega, nekaj skrivnostnega, nekaj kar utelešajo *tihotapci*, vrvohodci, rokohitrci in vsakršni virtuozni dvomljive slave. "Po tenki vrvi nekateri hodimo in že to je milostno, / da sploh kaj v kozarcu obdržimo, ne da bi polili, / mojstri za sodobne zračne tokove in kritiko praznine, / spremljamo se na ekranih v barvi ožete mandarine." Avtor, ugledni pesnik, esejist in predavatelj, ki se mu samodefinitivna na zanimiv način izmika, se še najlažje identificira z

“bando lažnivo”, pri čemer gre spet (samo) za preigravanje različnih vlog, celo različnih zornih kotov. Ta vidik na meji humorja poudarja tako naslov zbirke kot tudi oprema knjige (delo Radovana Jenka), ki mojstrsko naredi bolj izrazito nežno igrivost in celo sanjsko logiko hrbtne, neznane strani mesta z ulicami, ki so jih zavzeli čudaški nočni sprehajalci. “Ko gorijo // le še sveče, je čas za dolge tihotapske poti, / selitev na drugo stran zrcala in mehke, tople / zaupnosti.”

Čeprav je v zraku nenehno nekaj nestalnega in podtalnega, celo dvo-mljivega, pa osebe, ki jih srečujemo, preveva že kar izjemna zbranost, vse po vrsti so prav po vermeerjevsko uvite v svoja opravila, pri čemer njihove sicer vsakdanje in celo rutinske geste izžarevajo intenzivno notranje življenje. Tu je kustos, ki predano, že kar zamaknjeno opravlja svoje delo v galeriji, tu je raznašalec časopisov, ki ga navsezgodaj v temnem jutru pričakajo svežnji, tu so bralci, ki obiskujejo nekoliko odmaknjeno knjigarno in obračajo strani v knjigah, tu je navsezadnje tudi pesnik, ki si ne more kaj, da ne bi bral, celo medtem ko čaka na postrežbo v restavraciji: še balinarji so zavzeti podobno kot fantomsko navzoča učiteljica, ki nekje globoko v pretekliku še vedno deli svoje lekcije.

“Mnogo vaj iz potrpljenja in rastoče vednosti” po eni strani, po drugi pa iskanje bratov po orožju. Vendar zbirka, ki je v bistvu en sam nagovor, ne išče prav nobene neposredne komunikacije, nasprotno, vsa se napaja iz pogovorov z odsotnimi, (najmanj) dva od teh sta sploh že mrtva, Boštjan Seliškar (1962–1983) in Igor Zabel (1958–2005), vsak s svojo prezgodnjo smrtjo pa sta paradoksalno kvečjemu še bolj navzoča. Vsi ti, v bistvu globoko otožni (samo)govori kar odmevajo od časovja, ki se gladko, enakomerno, a neusmiljeno pretaka skozi. Zdi se celo, kot bi se z oddaljenostjo v prostoru in času povečevala tudi resonanca pesmi, in celo kot da se je šele na tako daljavo mogoče zares pogovarjati. Čeprav so v zbirki tudi izrazito pogovorni izrazi, celo slengizmi. Debeljakov svet vrvi od dogajanja in misli, le da je obrnjen v preteklik in tako vse, kar vidimo, drvi nazaj v času.

Iz Debeljakovih verzov vstajajo svetovi, ki jih je nemogoče doseči z grobo doslednostjo tistega, čemur se po inerciji še vedno reče napredek, in ki jih novodobne bližnjice betonskih konstrukcij praviloma zgrešijo: od tod po vsej verjetnosti nelagodje pred eleganco novega Trnovskega mostu. In ki so sanjski brez nadrealistične ekstravagance, pač pa (in to povsem zadošča!) zgolj po občutku, po poetičnem naboju zaustavljenega časa.